

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 25/2010 rd

Statsrådets redogörelse om livsmedelspolitik

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 20 oktober 2010 statsrådets redogörelse om livsmedelspolitik (SRR 6/2010 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning.

Utlåtanden

I enlighet med riksdagens beslut har utrikesutskottet, social- och hälsovårdsutskottet, framtidsutskottet och miljöutskottet lämnat utlåtanden i ärendet. Utlåtandena (UtUU 6/2010 rd, ShUU 17/2010 rd, FrUU 4/2010 rd och MiUU 22/2010 rd) återges efter betänkandet

Utskottet har också bett om utlåtande av kulturutskottet. Utlåtandet (KuUU 18/2010 rd) återges efter betänkandet

Sakkunniga

Utskottet har hört

- kanslichef Jarmo Vaittinen, jord- och skogsbruksministeriet
- specialmedarbetare Tarja Hartikainen, Finlands Kommunförbund
- direktör, professor Eila Kilpiö, Konsumentforskningscentralen

- biträdande direktör Riitta Jalkanen, Konsumentverket
- direktör Pasi Rikkonen, Lantbruksekonomiska forskningsanstalten
- vicedekan, professor Olli Peltoniemi, Helsingfors universitet
- dekan, professor Antti Sukura, Helsingfors universitet
- matkulturombud Anni-Mari Syväniemi, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK rf
- direktör Maija Peltola, Livsmedelsindustriförbundet rf
- expert i Ekologisk Odling Mikko Rahtola, Förbundet för Ekologisk Odling rf
- vice verkställande direktör Veli-Matti Aittoniemi, Turism- och Restaurangförbund rf
- ordförande, veterinär Sanna Hellström, Finlands Veterinärförbund
- verkställande direktör Osmo Laine, Dagligvaruhandeln r.f.
- Ruokastrategian johtoryhmän puheenjohtaja, bergsråd Simo Palokangas.

Dessutom har skriftliga utlåtanden lämnats av

- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- Maa- ja kotitalousnaisten Keskus ry.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

*Motivering***Allmänt***En nationell livsmedelsstrategi*

Det har skett stora förändringar inom livsmedelssektorn och dess omvärld under de senaste åren. Följaktligen tillsatte statsrådets kansli i november 2009 en ledningsgrupp för att utarbeta en nationell livsmedelsstrategi. Den avser att vara en långtidsutvärdering av livsmedelsområdet, och i det sammanhanget ska mål ställas upp och metoder för att nå målen tas fram. Enligt uppdraget var tanken bakom strategiarbetet att ta fram metoder för att säkra den inhemska livsmedelskedjans konkurrenskraft och verksamhetsvillkor och tillgången på livsmedel i framtiden. Upplägget var strategiskt med ett tidsspann som sträcker sig ända fram till 2030. Förslaget från ledningsgruppen för en livsmedelsstrategi lades till grund för jord- och skogsbruksministeriets livsmedelspolitiska redogörelse till riksdagen.

Livsmedelsstrategin utgick från följande visioner: *"År 2030 åter de finländska konsumenterna välsmakande, hälsosamma och trygga livsmedel som har producerats på ett hållbart sätt. Konsumenterna har förmågan att göra medvetna val. Ett transparent, kompetent, flexibelt och internationellt konkurrenskraftigt livsmedels- och servicesystem svarar på efterfrågan. Ett väl samordnat forsknings- och utvecklingsarbete på hög nivå bidrar till tillväxten och utvecklingen inom branschen".* För att förverkliga visionen krävs det konsumenttillvändhet, ett gemensamt beslut om att göra livsmedelsbranschen till en tillväxtbransch, ökad uppskattning för livsmedel och livsmedelsproducenter och en ny förvaltningsmodell för livsmedelspolitik och livsmedelsfrågor.

De "kärnåtgärder" som läggs fram i redogörelsen är enligt utskottets mening på det hela taget centrala och välmotiverade. Det gäller att värna hela den finländska livsmedelskedjans lönsamhet och konkurrenskraft i en ny omvärld

där villkoren dikteras av klimatförändring och global konkurrens. Det är möjligt att göra livsmedelssektorn till en finländsk tillväxtbransch. Men livsmedelskonsumtionen ökar långsamt i Finland eller håller sig oförändrad. För att få till stånd tillväxt måste beredningsgraden höjas och sektorn internationaliseras.

Utgångspunkter för livsmedelspolitiken

Den livsmedelspolitiska redogörelsen kör genomgående med begreppet livsmedelssektor. Som utskottet ser det har livsmedelssektorn i traditionell bemärkelse fått allt mer omfattande dimensioner. Genom en målmedveten livsmedelspolitik kan man samtidigt främja folkhälsa och samhällsekonomi, miljömål och försörjningsberedskap. Livsmedelspolitiken bör framöver bygga på en analys av olika dimensioner av hållbar utveckling (ekologisk, ekonomisk, social och kulturell).

Livsmedelsförsörjning och livsmedelskonsumtion är frågor som tangerar i stort sett hela samhället och går att lösa på ett för miljön hållbart sätt bara genom sektorsövergripande insatser. En av nyckelfrågorna är om man genom forskning, utveckling och innovationer kan åstadkomma långsiktiga och hållbara lösningar på problemen med klimatförändringen och fluktuationerna i de begränsade naturresurserna och på marknaden.

Finländska hushålls livsmedelsinköp har de senaste åren stått för omkring 13 procent av konsumtionsutgifterna. För tillfället varierar bedömningarna av graden av inhemskt ursprung i livsmedel mellan 60 och 80 procent. Livsmedelskonsumtionen befinner sig i strukturell omvandling: i Finland ser användningen av färska säsong produkter ut att minska, livsmedlens spårbarhet och ursprung att fördunklas och livsmedelstransporterna att förlängas. Ändå vill en stor del av konsumenterna veta var och med vilka metoder deras livsmedel har framställts; de fäster sig inte bara vid priset utan allt mer också vid miljö- och spårbarhetsaspekter på produktionen, etiska kriterier och regionala konsekvenser.

För att målen i den livsmedelspolitiska redogörelsen ska nås behövs det ett närmare samarbete mellan olika förvaltningsområden och aktörer inom livsmedelssektorn eftersom en fungerande livsmedelskedja i sin helhet har ett mycket nära samband med miljö-, klimat- och energifrågorna. Möjligheter och metoder för att styra konsumtionen kan komma att förändra grunden i framtiden. Därför gäller det att se på livsmedelskedjan inte bara i perspektivet från jord till bord utan också från bord till jord. Under inverkan av trenderna i livsmedelsefterfrågan finns det en allt starkare återkoppling till livsmedelsproduktionens resursutnyttjande och skadliga miljöeffekter.

Ett lönsamt och konkurrenskraftigt livsmedelssystem

En lönsam primärproduktion

För aktörerna inom livsmedelssystemet måste verksamheten vara lönsam och konkurrenskraftig för att garantera en viss kontinuitet. Det måste särskilt ses till att den framtida livsmedelsproduktionen är lönsam i alla delar av kedjan. För att värna primärproduktionen på sikt måste man noga fundera på vad som i längden är en hållbar metod för att framställa finländska livsmedel. Primärproduktionens framtid påverkas alldeles centralt av gårdarnas produktivitet och lönsamhet.

Utskottet ser den inhemska primärproduktionens nuvarande svaga lönsamhet som ett stort hot mot hela livsmedelskedjan och dess utveckling. På sikt är det ett problem för hela kedjan att priserna på produktionsinsatser har ökat så snabbt medan producentpriserna inom jordbruket fått ge efter. Den osäkra prisutvecklingen understryker betydelsen av investeringsstöd inte minst vid stora investeringsbeslut. Hemmamarknaden kommer att spela en markerad roll för den finländska livsmedelskedjan om den allmänna ekonomiska situationen försämras och exporten krymper. Därför måste det ses till att hemmamarknaden fungerar. Livsmedelsindustrins och handelns priser är ömsesidiga affärshemligheter och går inte att få fram ens för forskningsändamål.

För en närmare analys av prisbildningen i livsmedelskedjan krävs det större insyn i prisuppgifterna, inte minst inom livsmedelsindustrin och handeln.

Jordbrukets bidragssystem måste utvecklas så att de uppmuntrar till företagsamhet och görs så enkla som möjligt. Jordbrukets risker har ökat och ändrat karaktär på senare år. Vid sidan av de skörderisker som orsakas av vädret bidrar klimatförändringen och dess multipla effekter till ännu större osäkerhet och starkare växlingar i insats- och produktpriser.

Självförsörjningen och försörjningsberedskapen är de största frågorna, för utan inhemska råvaror finns det inte heller någon företagsamhet i livsmedelssektorn. En starkare koppling mellan jordbruksproduktion och regional livsmedelsproduktion gagnar såväl jordbrukets som landsbygdens utveckling. Genom sammankoppling av primärproduktion, bearbetning och konsumtion regionalt skapar man nya möjligheter för producenterna i olika produktionsled och förbättrar primärproduktionens lönsamhet.

Bättre konkurrenskraft

Enligt redogörelsen är livsmedelssäkerheten och kvaliteten på livsmedel i Finland på toppnivå. En garanterat hög kvalitet kräver att hela livsmedelskedjan samverkar. För att förbättra sin konkurrenskraft måste livsmedelsföretagen internationalisera sig, bygga ut sin exportkontroll och höja sin internationella affärskompetens. Exporten bör rikta in sig på att ta fram innovativa produkter med högt beredningsvärde och en bredare internationell efterfrågan också i smalare segment. Det bör ingå i de s.k. kärnåtgärderna att utveckla exporten inom hela livsmedelskedjan. Det är viktigt att specialisera sig, inte minst för små företag, för att ha framgång med exporten.

I livsmedelssystemet gäller det att stödja framför allt små och medelstora företag som sysslar med livsmedelsberedning. De primära förutsättningarna för en innovativ produktutveckling är tillgång på råvaror och jämn kvalitet. Det finns inemot 3 000 livsmedelsföretag i Finland; de flesta är små företag med färre än 20

anställda. Utbildningen och forskningen inom livsmedelssektorn behöver utvecklas för att trygga hela livsmedelskedjans framtid. För tillfället är problemet att utbildningen är för splittrad och lösryckt från kommersiell forskning och utbildning.

Genom att sprida beredningen förbättrar man försörjningsberedskapen. Beredningen bör utvecklas både lokalt och regionalt för de nya marknader som uppstår när filosofin med närproducerad mat vinner terräng och efterfrågan på ekologiska produkter ökar. Det är av största vikt att främja små och medelstora företags marknadstillträde. För att små och medelstora företag ska kunna etablera sig i ett större än lokalt sammanhang måste de samarbeta sinsemellan för att ha en tillräckligt stor produktionsvolym.

Livsmedelsföretagens verksamhetsvillkor hänger nära samman med livsmedelslagstiftningen, som har blivit mycket krävande och svårtillämpig inte minst för små och medelstora företag. Både lagstiftning och livsmedelskontroll måste vidareutvecklas i en riktning som skapar gynnsamma villkor för små och medelstora företags verksamhet, men samtidigt måste det ses till att livsmedelssäkerheten håller sig på en fortsatt hög nivå. Utom att bestämmelserna måste bli tydligare behövs det också bättre rådgivning för små och medelstora företag. Det går inte att pruta på livsmedelssäkerheten — men den kan utnyttjas som konkurrensfaktor. Utmaningen för säkerheten är priskonkurrens på bekostnad av kvalitet och företagens svaga lönsamhet i sektorn.

En konsumenttillvänd livsmedelspolitik

Konsumenttillvändheten i medvind

Enligt redogörelsen kommer livsmedelssektorn i framtiden att bli alltmer konsumenttillvänd. Utskottet tror att sektorns konkurrenskraft och framtid kommer att vara beroende av hur väl den lyckas tillgodose konsumenternas växlande behov. I framtiden kommer konsumenterna sannolikt att aktivera sig allt mer: det är möjligt att det går politik i livsmedelsvalet som uppfattas som

ett led i en etisk och ansvarsfull konsumtion. Redogörelsen lyfter fram konsumentens möjligheter att välja och den vägen påverka sin egen hälsa, miljön och sysselsättningen. Konsumenterna bör göras mer medvetna om hur konsumtionen påverkar miljön.

En större kundtillvändhet kräver inte bara lättare spårbara produkter utan också samgång av aktörerna i livsmedelskedjan i nätverk och mer interaktion och tvåvägskommunikation mellan aktörer och konsumenter. Genom att köpa inhemska livsmedel betalar konsumenten inte bara för maten och råvarorna, utan också för den nationella matkulturen, landsbygdslandskapet, miljövården och djurens välbefinnande och allt det arbete som lagts ner på dem. Det är en bra utgångspunkt och gör sannolikt kundtillvändheten till en viktig faktor att räkna med i livsmedelskedjan.

Oberoende av produktionsmetod måste hög kvalitet vara den bärande principen i finländsk livsmedelspolitik. I ett konsumentperspektiv är det viktigt att finländska råvaror, livsmedel och födoämnen håller hög kvalitet. Viktiga aspekter är inte minst ursprung, tillsatser, genetisk modifiering, färskhet, smak och transportsträckor. Å andra sidan kommer matpriserna också i framtiden att spela en viktig roll.

Ursprungets betydelse

I framtiden kommer informationen om livsmedlens egenskaper, som frågor om ursprung och ansvar, att spela en allt mer påtaglig roll. Till de centrala framgångsfaktorerna för livsmedelsproduktionen räknas god behandling av produktionsdjur och djurskydd. Djurens välfärd är en betydelsefull aspekt i livsmedelspolitiken. Om-sorg om produktionsdjurens välfärd är en viktig faktor för konsumenternas uppfattning om livsmedlens etiska kvalitet, men det måste gå att täcka kostnaderna.

Ju mer konsumtionen specialiseras och ju större förståelsen blir för människors varierande behov, desto närmare behöver olika aktörer komma varandra. Som grupp har konsumenterna allt mer att säga till om när det gäller livsmedlens ursprung, vilket slag av livsmedel som köps

och hur noggrant produkterna används. I praktiken är det nära nog omöjligt att ge konsumenterna adekvat och lättfattlig information på produktförpackningar eller över nätet om olika livsmedels miljökonsekvenser. Dessutom har inte ens närpå alla konsumenter vare sig tid eller intresse för att ta del av informationen. Därför bör också samhället vara med och påverka både konsumtionen och hela produktionskedjan.

Spårbarhets- och ansvarssystem

Produkters spårbarhet

En av de kärnåtgärder som föreslås i redogörelsen är att upprätta ett säkrat spårbarhets- och ansvarssystem för den finländska livsmedelskedjan. Det är viktigt att förbättra produkters ursprungsbeteckningar och spårbarhet och därför tillstyrker utskottet förslaget. Spårbarhets- och ansvarssystemet hjälper konsumenterna att få mer ingående information om livsmedlens ursprung och hur de producerats. Redan nu samlas det till exempel inom primärproduktionen in gårdsspecifika uppgifter som bör kunna utnyttjas för att spåra livsmedel och beteckningar. Målet bör vara att systemen inte ökade byråkratin eller orsakar oskäligen kostnader som det inte går att täcka in med de ekonomiska vinster som systemet ger. Ett fungerande spårbarhets- och ansvarssystem för livsmedel förutsätter tvärdisciplinär forskning och administration.

För tillfället behöver ursprungslandet inte anges för alla livsmedel, trots att det för vissa bestämda livsmedelsgrupper är obligatoriskt. Ursprungslandet behöver inte anges till exempel för tillredda köttprodukter som korv, halvfabrikat och charkuterier av helt kött. Utskottet noterar att livsmedelsprodukters ursprung i allt större utsträckning döljs bakom varumärken. Enligt gällande författningar ska ursprungslandet enligt en allmän definition anges om avsaknaden av angivelsen kan vilseleda konsumenten. Den nuvarande definitionen är mycket oklar och därför måste betydligt bättre och tydligare ursprungsbeteckningar för livsmedel tas fram såväl nationellt som på EU-nivå och internationellt. Det är nödvändigt att lagstifta att ur-

sprungsbeteckningar för varor är obligatoriska för att konsumenterna ska vara absolut säkra på i vilket land och under hurdana förhållanden livsmedlen produceras.

Hur ansvar och hållbarhet ska definieras

I framtiden måste det konkretiseras vad som i praktiken avses med livsmedelssystemets hållbarhet och ansvar. Man måste ange kriterierna för bedömning av hållbarheten och kriterievis de gränser som hållbarhetsbedömningen ska bygga på. Ekologiskhet betyder till exempel inte automatiskt detsamma som hållbarhet, för en ekologiskt producerad produkt kan till exempel vara omiljövänligt förpackad eller transporterad.

Sedvanlig och ekologisk produktion kräver sannolikt separata hållbarhetskriterier eller åtminstone olika indikatorer för att beskriva kriterierna. I ett antal länder har bl.a. producentsammanslutningar, organisationer, handeln och myndigheter tagit fram en ansvarsmärkning. Det är viktigt att märkningen förbättras också hos oss, anser utskottet. Men märkningarna behöver samordnas för att de totalt sett inte ska vara för många.

Att lyfta fram ansvaret ger också strategiska möjligheter att bygga upp en ny typ av konkurrensförmån, men än så länge har den affärsmässiga potentialen i hållbar utveckling inte utnyttjats i nämnvärd grad. Lönsamhet och konkurrenskraft innebär i framtiden att både de ekonomiska villkoren och vissa villkor för miljöprestanda måste vara uppfyllda. Hållbart producerade livsmedel kan bli en betydande konkurrensförmån för vårt jordbruk och vår livsmedelsekonomi, om hållbarheten kan bevisas på ett trovärdigt och jämförbart sätt.

Redogörelsen är starkt fokuserad på klimatkonsekvenser, närmare bestämt produkters ekologiska fotspår. Men fotspåren beskriver bara en bråkdel av en produkts miljökonsekvenser. När man bygger upp ansvarssystem inom livsmedelsproduktionen bör man väga in också andra betydande konsekvenser av livsmedelsproduktionen för miljön. I framtiden kommer livsmedelskonsumtionen att vara allt starkare sammankopplad också med konsumtionens s.k. vat-

tenfotspår. Mervärdet med miljöindikatorer bör ges synlighet på livsmedelsmarknaden och samtidigt bör nyttan av mervärdet kanaliseras till de aktörer inom livsmedelskedjan som har gjort miljöförbättringar.

Ökad användning av färskare livsmedel med kortare leveranskedja ger bättre leveranssäkerhet, större miljöfördelar och bättre verifierbar spårbarhet.

Hållbart producerade livsmedel kan bli en betydande konkurrensförmån för jordbruket och livsmedelsekonomin i Finland, om hållbarheten kan bevisas på ett trovärdigt och jämförbart sätt. Det förutsätter företagsspecifik mätning av många faktorer i produktkedjan och det ska ske kostnadseffektivt.

Miljön och klimatförändringen

Hur stävja klimatförändringen och anpassa sig till den?

Klimatförändringen och anpassningen till den inverkar i likhet med övriga krav på hållbar utveckling starkt på det tidsspänn som livsmedelsredogörelsen sträcker sig över, alltså fram till 2030. Målen för att förebygga klimatförändringen är för livsmedelssystemets del att nationellt utnyttja klimatförändringen fullt ut, att minska belastningen på vattendragen och att främja en miljöpositiv finländsk konsumtion. Målen är lämpliga eftersom man måste försöka stävja klimatförändringen och ändå samtidigt anpassa sig till den.

Klimatkonsekvenserna av konsumtion beror till omkring en tredjedel och näringsutsläppen till omkring hälften på den mat vi äter. För tillfället är det enklaste sättet att minska livsmedelsproduktionens miljökonsekvenser att lägga om sina konsumtionsvanor. Men det förutsätter att konsumenten är tillräckligt väl insatt i konsekvenserna av olika produkter. Vi måste minska beroendet av importerad energi genom att använda mer förnybar energi medan vi försöker bli självförsörjande. Vi bör främja gårdsspecifik biogasproduktion med hänsyn till de stora positiva miljöeffekterna och möjligheterna att återföra näringsmedel.

Anpassning till klimatförändringen

Klimatförändringen kan innebära att jordbruks-skördarna på många håll i världen minskar och att skörde kvaliteten försvagas. Förändringarna får givetvis omfattande återverkningar på livsmedelsproduktionen och livsmedelskedjan över hela jordklotet.

Men klimatförändringen kan också få positiva effekter inte minst i odlingsområdena i norr. Förändringen kan komma att gagna jordbruksproduktionen i Finland, men snabbheten, de förutspådda stora växlingarna i väderleken med åtföljande extrema fenomen och andra negativa faktorer skapar osäkerhet. Om skördeperioden förlängs kan det ge större skördar av odlingsväxter och arturvalet kan sannolikt breddas. Det betyder nya möjligheter för jordbruket i Finland, men det kräver också betydande satsningar.

Även om skördepotentialen ökar avsevärt förutsätter de uppskrivna skördeprognoserna kontroll över klimatförändringens produktionsbegränsande faktorer och lyckade förebyggande insatser. I anpassningen till klimatförändringen måste också faktorer som skadliga växtförstörare och spridning och förökning av invandrade arter vägas in. Ökad nederbörd kan betyda ökade mögelangrepp på sädesslagen. Skördarna ökar inte automatiskt utan aktiva anpassningsåtgärder utan förblir sannolikt i bästa fall oförändrade.

Mindre utsläpp från jordbruket

Viktiga mål för livsmedelssektorn inför framtiden är att stävja klimatförändringen i hela produktionskedjan från jord till bord och att minska eutrofierande utsläpp i vatten. Växthusgasutsläppen från jordbruksproduktion ska kring 2020 vara 13 procent mindre än 2005. Genom effektivare användning av energi kan man påverka kostnaderna och mängden växthusgasutsläpp.

Utsläppen från jordbruket kan reduceras i betydande grad genom biologisk kväveuppbinding och effektivare återföring av näringsämnen. Jordbruket måste göras mer kostnadseffektivt och primärproduktionens fortbestånd garanteras. I ett miljöperspektiv lönar det sig att stabilisera jordbrukarnas inkomstnivå, eftersom de

tilltagande fluktuationerna i jordbruksproduktionens insats- och produktpriser är ett hot också för ett långsiktigt miljöskyddsarbete. Konsumenternas medvetenhet måste höjas.

Till följd av klimatförändringen, ökad nederbörd och mildare vintrar är det sannolikt att urlakningen i Östersjön ökar och då krävs det betydligt effektivare vattenskyddsåtgärder för att stoppa eutrofieringen. Under de kommande årtiondena behövs det en bred metodarsenal, typ investerings- och miljöbidrag till jordbruket, utbildning och rådgivning för jordbruksföretagare och stöd för innovationer och forskning, för att tackla de problem som miljöskyddet står inför och som klimatförändringen för med sig.

Det måste ses till att miljöbidragen till jordbruket på sikt får större genomslag och att bidragen i ett regionalt perspektiv och gårds- och skiftesvis riktas på ett kostnadseffektivt sätt och i sig förenar aspekter som användning av förnybar energi och näringsåterföring. Utskottet hänvisar till det nationella program för planering av vattenvårdsförvaltningen som är under beredning och konstaterar att där bl.a. anges vilka extra åtgärder som behöver vidtas inom jordbruket i olika vattenvårdsområden för att miljömålen ska nås och vad det kostar.

Livsmedelssvinnet

Det är viktigt att lyfta fram maten för att konsumenterna ska få upp ögonen för hur livsmedel används på ett ansvarsfullt sätt. Konsumenternas attityd till livsmedel bör backas upp med en genuin förståelse för hur livsmedlen har producerats och hur de så noggrant som möjligt kan tas till vara som föda.

Det är absolut nödvändigt att minska slöseriet med livsmedel och att minimera avfallsströmmarna i hela kedjan. De livsmedel som hushållen inhandlar kan ge upphov till ett svinn på upp till 25 procent. Svinn i hela livsmedelskedjan (skämda, bortslängda och oanvända livsmedel) kan vara så stort som hälften av de tillgängliga livsmedlen. Det ökade svinn innebär ett ovärdigt, stort slöseri och missbruk av naturresurser och ger dessutom upphov till onödiga utsläpp.

Konsumenterna bör göras betydligt mer uppmärksamma på hur svinn påverkar miljön. Utskottet anser att den mest angelägna miljöåtgärden är att minimera livsmedelssvinnet eftersom det enligt nuvarande kunskap är 10 gånger effektivare att förebygga livsmedelssvinn än att hantera livsmedelsavfall.

Ekologisk produktion

Det finns potential i den ekologiska

Ekologiska livsmedel tas upp som en särskild punkt (3.5) i regeringens livsmedelspolitiska redogörelse. Matkulturen och de ekologiskt producerade och närproducerade livsmedlens roll i massbespisningen lyfts fram starkare än någonsin. Att den ekologiska produktionen ges så mycket plats i redogörelsen bevisar enligt utskottet att den blivit en del av den nationella livsmedelsstrategin. Det är ett steg framåt att ekologiskt producerade livsmedel tydligt prioriteras.

Av vår åkerareal odlas 7,2 % eller omkring 164 000 hektar ekologiskt. Dessutom har vi ett stort antal ekologiskt certifierade områden där bär och svamp kan plockas. Ekologiska och närproducerade livsmedel ökar i popularitet och konsumenterna synar kvalitet och produktionsmetoder mer kritiskt än tidigare. I sin rapport från den 25 november 2010 föreslår den nationella varumärkesgruppen att andelen ekologisk produktion höjs från 5–7 till 50 %. Den nationella varumärkesgruppen har ambitiösa planer, även om det finns en betydande tillväxtpotential för ekologisk produktion. För att flerdubbla den ekologiska produktionen krävs det många långsiktiga stödbeslut och stora förändringar i hela produktionskedjan. Kreaturssektorn förefaller att ha de bästa möjligheterna att snabbt övergå till ekologisk produktion. Men det förutsätter att mjölkproducenter och producenter av förädlade köttprodukter aktivt går in för ekologisk produktion och garanterar att primärproduktionsledet får ett adekvat pris för dyrare producerad råvara.

Ekologiska produkter står för bara omkring 1 procent av livsmedelsmarknaden och livsmedelsexporten i Finland. Världsmarknaden för

ekologiska produkter var inemot 40 miljarder euro 2008 och har fördubblats på 2000-talet. De största marknaderna finns i Västeuropa och Nordamerika (omkring 97 procent) men marknaden för ekologiska produkter växer snabbt också på annat håll. Uppskattningsvis en sjättedel av den ekologiska odlingen går på export. Visserligen består en stor del av exporten fortfarande av råvaror och stora kvantiteter bearbetade ekologiska produkter har i stället importerats. De viktigaste produkterna inom den ekologiska exporten finns nu i spannmålssektorn: gryn, havregryn, vetemjöl och bröd. Bärklustret är ett annat viktigt insatsområde, främst skogsbär och produkter av dem. Den finländska sektorn för ekologiska livsmedel behöver utvecklas också för att stävja den starkt växande importen av ekologiska produkter.

Utveckling av den ekologiska sektorn och marknadskompetensen

Tillgången och kvaliteten på ekologiska och närproducerade livsmedel bereder fortfarande problem som måste lösas innan målen i redogörelsen kan nås. En avsevärd del av produkterna från ekologiska gårdar i Finland behandlas som vilka konventionella produkter som helst vid beredningen. Ett annat problem är den starkt centraliserade handeln som gör det svårt för småskalig produktion att få tillträde till marknaden.

Lönsamheten inom ekologisk odling har varierat mycket, men den har i snitt legat på samma nivå som på gårdar med konventionell odling. Den ekologiska odlingens lönsamhet minskar i relation till konventionell odling om det särskilda bidraget avskaffas. Av de ekologiska gårdarnas bruttoinkomster kom 53 procent från bidrag 2008, medan andelen var 36 procent för konventionella gårdar, visar en studie från Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi (MTT).

Genom forskning och utveckling ska det skapas villkor för ekologisk produktion. Extra viktigt är det att få fram mer ingående information om samspelet mellan olika organismer i jordmån

Det är angeläget att den ekologiska sektorn organiserar sig så att det i framtiden finns en organisation med ett tydligt ansvar för att utveckla den ekologiska produktionen. Alla aktörer bör arbeta mot ett gemensamt tillväxtmål för den ekologiska produktionen i hela kedjan. Också de viktigaste aktörerna i livsmedelskedjan måste vara med i samarbetet. Distributionskedjan för ekologiskt producerade och närproducerade livsmedel bör förbättras med nya kanaler för att marknadsföra lokala producentsammanslutningars produkter. Det brådskar med kompetensutveckling inom marknadsföring i den ekologiska sektorn och nödvändiga resurser.

Närproducerade livsmedel

Intresset för närproducerade livsmedel ökar

Närproduktion av livsmedel kan definieras som produktion som i största möjliga omfattning utnyttjar råvaror och produktionsinsatser från respektive ekonomiska region, som eftersträvar ett litet ekologiskt fotspår och som samtidigt främjar sysselsättningen och ekonomin i området på ett hållbart sätt. Trenden mot närproducerad mat har varit uppgående runtom i världen och skapar en god grund för företagsamhet också i den finländska livsmedelssektorn. Närproducerad mat har många styrkor: den stärker landsbygdens livskraft, den är nära kunden, den är flexibel, den ger en möjlighet att påverka miljöbelastningen och den innebär ett mervärde för affärernas och restaurangernas utbud.

För att främja användningen av närproducerade livsmedel är det viktigt att ta fram nya konkreta åtgärder för att förkorta transporterna och gynna fortsatt livsmedelsberedning i närområdet. Det som mer än något annat hindrar en ökad användning av närproducerade livsmedel är att små och medelstora företags produkter har svårt att få tillträde till handelns koncentrerade logistik- och affärssystem. Det är väsentligt att lokala aktörer ges en chans att marknadsföra sina produkter vid sidan av stora handelskedjors skyddade varumärken som täcker in stora delar av produktsortimentet. Marknadstillträdet för närproducerade livsmedel kan främjas genom

stödinsatser på direktförsäljningsställen i trafikknutpunkter. Handelns och industrins ställning i kedjan av närproducerade livsmedel måste följas upp och klarläggas närmare.

Hållbart fiskeri

Global överfiskning

Fiskerinäringen har fått alldeles för lite uppmärksamhet i redogörelsen, konstaterar utskottet. En betydande del av fiskbestånden i världshaven är utsatt för kraftfull och allt intensivare överfiskning. Fiskbestånden i nästan alla havsområden är överfiskade och hotas av utrotning i allt snabbare takt. Den internationella konkurrensen om de minskande fiskresurserna som människo- och djurföda bara ökar. Den nuvarande internationella fiskeripolitiken har inte hjälpt till att nå de allmänna målen för ett uthålligt fiske.

Fiskbestånden i Finland är till största delen i gott eller tillfredsställande skick. De största problemen har att göra med bestånden av vandringsfisk (lax, havsöring och sik), som har svag status. Med klimatförändringen kommer vattnen sannolikt att bli mer produktiva, men i gengäld kommer bestånden och artrikedomen sannolikt att förändras.

Finländarnas fiskkonsumtion har småningom ökat, även om de fortfarande äter mindre fisk än vad som rekommenderas. Konsumtionsökningen gäller till stor del importerad lax; konsumtionen av inhemsk fisk har till och med minskat. Utskottet hänvisar till redogörelsen och konstaterar att det finns gott om outnyttjad potential (yrkes- och fritidsfiske) i den inhemska fiskerinäringen. Fritidsfiskarna fångar en större andel av den fisk som utnyttjas som föda än yrkesfiskarna, trots att också de här fångsterna minskar.

I fiskodling bör man sluta använda utländskt fiskfoder och ta fram teknik och system för att använda Östersjöfisk som renats från dioxin som råvara. Det finns en växande trend inom fiskodlingen i insjöarna att minska miljöbelastningen med hjälp av slutna vattenkretslopp. Det här är en positiv trend, menar utskottet.

Underutnyttjad inhemsk vildfisk

Det behövs en förändrad matkultur och lämplig omsättning av råvara i produkter och marknadsföring för att rå på människors föreställningar. Näringsrekommendationer och miljöfaktorer talar starkt för en ökad konsumtion av inhemsk vildfisk. Man är dålig på att använda hälsosam inhemsk fisk som innehåller gott om omegafetter (strömming, skarpsill som också kallas vassbuk, braxen, nors, mört, abborre osv.). Traditionell inhemsk fisk används i själva verket i mycket mindre omfattning än förut.

I fjol landades omkring 82 miljoner kilo strömming och vassbuk i Finland. Enligt Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet gick till 55 procent av fisken till foder, 40 procent på export och bara fem procent till människoföda i eget land. Yrkesfiskarnas fångst utgör för tillfället bara omkring sju procent av all fiskkonsumtion i landet.

Det finns gott om inhemska underutnyttjade fiskbestånd (t.ex. många mörtfiskbestånd) som bör fiskas och användas till föda i betydligt större omfattning än nu. Mörtfiskarna har förökats mycket snabbt inte minst i kustvattnen. Vi behöver utnyttja mycket mer inhemsk vildfisk för att den har ett minimalt ekologiskt fotspår. Genom reduktionsfiske i stor skala i Finska viken och Skärgårdshavet och ställvis också i insjöarna kan vi fanga uppskattningsvis över 10 miljoner kilo underutnyttjad fisk per år utan risk för fiskbeståndens status. Utskottet tillstyrker det nya system som är under beredning och som går ut på att yrkesfiskare genom reduktionsfiske reducerar de nuvarande underutnyttjade mörtfiskbestånden. Fångsten bör primärt användas till livsmedel. Ett effektivare reduktionsfiske kräver en bättre logistikkedja för att få ut den inhemska vildfisken på marknaden.

Nya produkter behöver tas fram inom färdigmatsegmentet för att det ska vara lättare för konsumenterna att ta till sig fler fiskarter. För att öka konsumtionen av vildfisk måste lokala fiskares produkter och lokala fiskprodukter få en mer framträdande plats i handelns distributionsled. Det finns problem med fisk och färsk fiskprodukter framför allt i distributionsledet och inom

handeln. Vi måste ta tag i problemen, anser utskottet.

Matfostran för barn och unga

Skolmåltider

Det gäller att satsa på matfostran och att främja en hållbar utveckling både i småbarnsfostran och i den grundläggande utbildningen. Utskottet hänvisar till kulturutskottets utlåtande och understryker att skolmåltiderna bör tas upp bland skolans allmänna fostringsmål. Finland har redan länge haft ett unikt, lagfäst skolmåltidssystem. De avgiftsfria skolmåltiderna hör till de elementära välfärdstjänsterna och har väckt uppskattning också utomlands.

För många barn är den mat som bjuds i skolan den enda tillredda varma måltiden under dagen. Därför gäller det att vara särskilt noga med att maten håller hög kvalitet och är sund. En bra skolmat hjälper till att motverka utsatthet. Lunchtiderna i skolorna måste ägnas större uppmärksamhet. Det måste avsättas tillräckligt med tid för måltiden och matpausen får inte börja för tidigt för att barn och unga ska orka med skoldagen som ibland kan vara lång.

Enligt regeringen är det viktigt att bl.a. göra massbespisningsservicen bättre, attraktivare och bättre tillgänglig. Ambitionen är att väcka intresse för mat och matvanor i skolan och på daghem genom att införa nya rutiner. Särskilt när det gäller skolmaten är det angeläget att den också är lockande. För barn och unga är det viktigt hur maten ser ut. Det är oroväckande att bara omkring 70 procent av eleverna i högstadiet åter skolmaten. Skolmatens kvalitet måste höjas och det måste ses till att eleverna åter av den framdukkade maten för att svinnet ska kunna minimeras.

Ekologisk och närproducerad skolmat

Det behövs mer än ett beslut för att övergå till ekologisk mat och närproducerad mat, man måste också inse hur beslutet påverkar matjänsterna och tillåta att det fullföljs. Menyerna och matrecepten måste anpassas efter närproducerade och ekologiska livsmedel. Det räcker inte med att byta ut råvarorna mot närproducerade råva-

ror utan det krävs ett helt produktutvecklingsprojekt och dessutom måste kunderna så sakteligen vänjas vid den rätta, genuina smaken på maten. I initialfasen behövs det sannolikt mer personal. Vanligen behöver personalen utbildas för att veta mer om närproducerad och ekologisk mat.

Det är viktigt att konkurrensutsättningen går rätt till och resulterar i att det eftertraktade målet nås, dvs. att på ett kostnadseffektivt sätt skaffa skolorna lämpliga, goda, fräscha livsmedel inom närområdet. Det behövs samverkan inte bara mellan de kommunala förvaltningarna utan också med lokala producenter och företagare. Också små företagare måste ha genuina möjligheter att lämna in anbud.

Att tillsatsämnen används för att dölja smaken på dåliga råvaror är förkastligt. Utskottet påpekar att kvalitetsmat inte nödvändigtvis ställer sig särskilt mycket dyrare. Kulturutskottet konstaterar i sitt utlåtande att hela 80 procent av måltidspriset består av lönekostnader. Närodlat råvaror kostar således bara lite mer än bulkråvaror, men är en stor hälsofrämjande faktor. När parterna börjar samarbeta mera och kompetensen på att köpa in och använda närproducerad mat ökar kommer prisskillnaden mellan närproducerad mat och annan mat att krympa. Det goda med närproducerad mat är dessutom att närområdet drar ekonomisk nytta av den.

Matfostran i undervisningen

Utskottet håller med regeringen om att huslig ekonomi och hälsokunskap måste tilldelas ett tillräckligt timantal och att det behövs mer klubbverksamhet till stöd för matfostran. Utskottet är fortfarande starkt av den åsikten att övervakade måltider i förskolor och grundskolor ger barnen möjlighet att lära sig äta tillsammans, få hälsosam mat, lära känna nya maträtter och prova på nya smaker.

Många finländare har fjärmats från primärproduktionen av livsmedel. Om målen för matfostran ska nås måste den grundläggande utbildningen och fortbildningen för undervisnings- och daghemspersonalen grundligare gå in på

matfostran och näringslära. Genom matfostran får man också insikter i primärproduktionen.

Kost och hälsa

Bra näring innebär god hälsa

Det är viktigt att vår livsmedelspolitik utvecklas så att hälsofrämjande val blir möjliga, lätta och lockande för alla befolkningsgrupper. Med avseende på folkhälsan är det också viktigt att kunna hantera de risker som livsmedelssäkerheten kan komma att ställas inför. Den livsmedelspolitiska redogörelsen stöder statsrådets principbeslut om utvecklingslinjerna för motion och kost som främjar hälsa (SHM:s broschyrer 2008:10). Utskottet hänvisar till social- och hälsovårdsutskottets utlåtande och menar att näring i relation till hälsa och den sociala dimensionen dock behandlas relativt kortfattat i livsmedelsstrategin i förhållande till deras betydelse och att också de nödvändiga åtgärderna är formulerade på en allmän nivå.

Redogörelsen ger en korrekt presentation av de största hälsoriskerna med den finländska kosten: överintag av energi i förhållande till förbrukning och alltför stort intag av mättade fetter, socker och salt. Övervikt har på kort tid blivit hälsoproblemet framom andra i Finland. Det är viktigt att fästa avseende vid övervikt i alla åldersgrupper och försöka finna sätt att minska övervikten. Man har redan börjat stödja val enligt kostrekommendationerna bland annat genom punktskatt på sötsaker, glass och läskedrycker.

Vill man minska på hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper är det viktigt att finna praktiska åtgärder för att inverka på matvalen i synnerhet bland de lägre utbildade befolkningsgrupperna. Man kan påverka valen genom prisättning, men också genom bättre konsumentupplysning och genom att väga in hälsoaspekter i produktutveckling och marknadsföring av livsmedel. Märkningen av livsmedelsförpackningar bör till exempel ändras så att det lätt går att bedöma livsmedlens kvalitet i ett näringsperspektiv.

Regeringen pekar i redogörelsen på livsmedelssäkerheten och direkta hälsoskador (matförgiftningar, allergiska reaktioner), men också på riskbedömningen när det gäller skadliga ämnen med långvarig effekt. Förvaltningarna bör samarbeta om att samla in faktaunderlag om de här frågorna, anser utskottet.

Globala livsmedelsfrågor

Den finländska livsmedelssektorns globala kopplingar

Enligt prognoser kommer jordens befolkning att öka till ca 9,2 miljarder fram till 2050. I utvecklade länder är befolkningstillväxten långsam; i en del länder i Europa kan den till och med stanna upp. Det ger utskottet anledning att påpeka att också maten är en sinande resurs i ett globalt perspektiv. Trots att till exempel volymen producerad spannmål globalt sett fortsatt ökar är det ett ofrånkomligt faktum att mängden spannmål per capita har minskat sedan 1980-talet. Det är alltså nödvändigt att markområden som lämpar sig för livsmedelsproduktion i Finland fortsatt används för produktion och att kompetensen på livsmedelsproduktion bevaras i alla led av kedjan.

Utskottet hänvisar till utrikesutskottets utlåtande och framhåller att livsmedelsproduktionen i Finland är starkt beroende av externa faktorer, som importerad energi, innovativ teknik, miljöförändringar och en fri världshandel. Det kräver en sammanhållen politik, effektivt myndighetssamarbete och aktiva internationella insatser för att säkra livsmedelsförsörjningen. De stora frågorna för Finlands livsmedelspolitik bör i princip ses mot denna bakgrund. Utskottet pekar också i det här sammanhanget på försörjningsberedskapens roll som tas upp särskilt längre fram.

Globala livsmedelskriser

En plötslig och historiskt sett exceptionell prisstegring på livsmedel och jordbruksprodukter 2008 betydde dramatiskt försämrade villkor för livsmedelsförsörjningen i synnerhet i de minst utvecklade länderna. Situationen har upprepat

sig 2009 och 2010, låt vara att den har varit lindrigare och haft andra orsaker. Krisberedskapen var bättre denna gång, bl.a. tack vare upplagring. Men högre livsmedelspriser är en bestående trend. Bestående är också det att mer än en miljard människor lever på existensminimum, om kursen inte läggs om radikalt för att nå millenniemålen. I många fattiga länder har prisstegringen på livsmedel resulterat i politiska oroligheter och våld.

Det måste en mer konsekvent och övergripande policy till, inte minst inom jordbruk, handel, miljö och utvecklingssamarbete, för att stärka livsmedelsförsörjningen. I sitt program utfäster sig regeringen att arbeta för större utvecklingspolitisk konsekvens inom olika politikområden. Fokus läggs på handel och utveckling, landsbygd och kopplingen mellan fattigdom och miljö.

I en global ekonomi spelar en regelbaserad frihandel en central roll. Kraven på jordbruksproduktionen i EU är mycket strängare än i andra världsdelar när det gäller hygien, produkters spårbarhet, djurvelfärd och miljö och det höjer kostnaderna. Livsmedel som importeras från tredjeländer bör utan vidare uppfylla samma krav som produkter som framställts i EU.

Klimatförändringens globala konsekvenser

Klimatförändringen har kommit att spela en allt större roll i den internationella livsmedelsförsörjningen. Man kan stävja klimatförändringen genom att utveckla jordbruket, t.ex. med metoder för att binda koldioxid och kväve. Det är speciellt viktigt att se till att villkoren för att producera biomassa i u-länderna är acceptabla i ett miljömässigt och socialt perspektiv. Utvecklingen kan också komma att påverka försörjningsberedskapen på sikt.

Den globala ekonomiska utvecklingen har betytt ett större ömsesidigt beroende och större utsattheten för olika slag av störningar och ekonomiska kriser. Samtidigt har försörjningsberedskapen fått allt större betydelse. Beroendet av importerad energi och det faktum att kritisk infrastruktur och vissa produktionsområden och tjänster delvis står under utländskt bestämman-

de inflytande kräver ett nära internationellt samarbete, men också fungerande nationella partnerskap mellan offentlig och privat sektor.

Offentlig sektor

Massbespisningens betydelse för livsmedelssektorn

Massbespisningen har, hur man än mäter den, snabbt ökat i betydelse för den omfattar dagligen redan omkring 75 procent av alla finländare. Massbespisningen styr kost- och konsumentbeteendet och kan till exempel främja efterfrågan på närproducerade livsmedel och ekologiska produkter. Offentlig sektor spelar en central roll i att styra konsumtionsvanorna i en hälsosammare och miljövänligare riktning.

Professionella kök och framför allt den offentliga sektorns måltidsservice bidrar i hög grad till att främja hållbar upphandling, generera nya marknader och styra kommande generationers matvanor och konsumtionsbeteende. De måltider som tillhandahålls av offentliga sektorns måltidsservice utgör ungefär en tredjedel av livsmedelskonsumtionen i landet. Konsumenterna måste få rättvisande information om produkternas ursprung också vid massbespisning.

Genom menyplanering och val av livsmedel kan man bidra till ett regionalt och miljömässigt välbefinnande och en livskraftig landsbygd. I upphandlingen av råvaror och tjänster till den offentliga massbespisningen kan man prioritera den ekonomiska aspekten i stort och att produkterna ska vara av hög kvalitet, sunda och miljövänliga. Massbespisningen bör koncentreras på att främja användningen och utvecklingen av livsmedel som baserar sig på inhemska råvaror.

Utskottet vill också se att man använder mer naturprodukter, som renkött, vilt och inhemsk fisk. Här är det fråga om sektorer med spridda småskaliga aktörer som skulle ha stor nytta av starkare nätverk och av marknadsfrämjande resurser från staten och EU för att föra fram sina produkter. Ett bättre samarbete mellan producenter och storkök i ett område förbättrar också produkternas leveranssäkerhet och genererar

nya produkter som lämpar sig för centralkökens behov.

Bättre upphandlingskompetens

Det är ytterst angeläget att öka och förbättra rådgivningen i anknytning till den offentliga sektorns upphandlingskompetens. För att främja användningen av närproducerade livsmedel är det viktigt att ta fram nya konkreta åtgärder för att förkorta transporterna och gynna fortsatt livsmedelsberedning i närområdet. Offentlig sektor bör aktivt lobba för närproducerad mat, eftersom offentliga kök i hög grad bidrar till att främja hållbar upphandling, generera nya marknader och styra kommande generationers matvanor. Men hittills har inte särskilt många offentliga organisationer i sina upphandlingsstrategier prioriterat en större andel närproducerad mat, vegetarisk mat, säsonsprodukter eller ekologiskt odlade livsmedel.

Urvalskriterierna i offentlig upphandling för professionella kök kan i vissa fall utökas med till exempel krav på att varor ska vara fria från tillsatser och konserveringsmedel och dessutom färska. Eventuella behov av ändringar i upphandlingslagen för att främja närproducerade livsmedel och flaskhalsarna i upphandlingspraxis i offentlig sektor bör skyndsamt benas ut för att det snabbt ska gå att öka användningen av närproducerade livsmedel. Utskottet poängterar att en ökad användning av färskare livsmedel med kortare leveranskedja samtidigt bidrar till att upprätthålla försörjningsberedskapen och till miljöfördelar.

Projektet för närproducerad mat har backats upp av handlingsprogrammet Hållbar upphandling (2008) och principbeslutet Hållbara val (2009). Enligt principbeslutet om hållbara val ska ekologiskt odlad mat, vegetarisk mat eller säsonsprodukter serveras i köken och måltidsservicen inom statsförvaltningen minst en gång i veckan kring 2010 och minst två gånger i veckan kring 2015. För kommunerna är principbeslutet en rekommendation. Det är viktigt att se till att principbeslutet omsätts i praktiken.

Det behövs medvetenhetshöjande insatser för att få de kommunala beslutsfattarna att ta sitt an-

svar och att se på offentlig livsmedelsupphandling ur nya synvinklar. Samtidigt bör nya rutiner som främjar den lokala utvecklingen i landskapen tas fram, till exempel genom expertstödd dialog. För att få till stånd en förändring måste en lång rad komplicerade tekniska och administrativa problem lösas för att stärka det lokala inslaget i offentlig livsmedelsupphandling. Kommunala aktörer bör göras bättre på att styra lokal livsmedelsupphandling för att höja bespisningens nivå och skapa bättre villkor för landsbygdsnäringarna lokalt.

Försörjningsberedskapen

Med hänsyn till de stora utmaningarna och osäkerhetsfaktorerna kring livsmedelsförsörjningen i världen måste försörjningsberedskapen lyftas fram bättre i den framtida livsmedelspolitiken. Grundbulten för försörjningsberedskapen i livsmedelssektor består av ett konkurrenskraftigt inhemskt livsmedelssystem, inbegripet en tillräckligt stor och konkurrenskraftig inhemsk jordbruksproduktion. För Finland måste utgångspunkten fortsatt vara att vi har en försörjningsberedskap som grundar sig på nationella resurser och åtgärder.

Utskottet ser positivt på att redogörelsen på tal om försörjningsberedskapen också tar upp synpunkter på energi och produktionsinsatser. För insatsernas del är exportberoendet för tillfället oroväckande stort. Man måste särskilt se på hur självförsörjningen i fråga om foderproteiner kan förbättras och beroendet av importerad energi minskas. Självförsörjningen på proteinfoder måste höjas avsevärt från nuvarande 15 procent. Gårdsbrukens beroende av importerad energi behöver också minskas.

Det måste aktiva åtgärder till för att minska beroendet av import och produktionsinsatser som bygger på icke förnybara naturresurser, typ mineralgödsel. Försörjningsberedskapen kan förbättras genom att de nuvarande resurserna utnyttjas så effektivt som möjligt. Genom att till exempel använda gödsel effektivare kan man minska behovet av mineralgödsel. För försörjningsberedskapen under undantagsförhållanden

i egentlig mening har vi ett fungerande system som det lönar sig att underhålla och utveckla.

Självförsörjningen och försörjningsberedskapen är de största livsmedelspolitiska frågorna, för utan inhemska råvaror finns det inte heller någon företagsamhet i livsmedelssektorn. Ekologisk odling kan också bidra till en bättre försörjningsberedskap. Globala kriser kan i framtiden ställa oss inför en sådan situation att det inte går att få tillräckligt med importerade råvaror, gödsel eller energi. De ekologiska gårdarna är så gott som självförsörjande på näringsämnen och foderprotein. Om ekologisk produktion kan bedrivas i större skala klarar vi oss årligen med en betydligt mindre import av jordbrukskemikalier och energi. Med tanke på en bättre försörjningsberedskap är det viktigt att jordbruksproduktionen är självförsörjande på energi.

Bättre administrativt samarbete inom livsmedelspolitiken

En av de största utmaningarna för livsmedelspolitiken är att få till stånd ett bättre samarbete mellan olika förvaltningar och en dialog mellan dem. Livsmedelssystemet är i hög grad offentligt styrt, till exempel genom författningar och finansiering från flera olika förvaltningsområden. För tillfället har sex olika ministerier hand om styrningen av systemets olika delar och det betyder att mål och metoder kan stå i strid med varandra. Olika slag av utvecklingsinsatser, däribland forskning, är starkt splittrade och deras effektivitet och genomslag kan ifrågasättas.

Inom förvaltningen behövs det helt nya verktyg och en ny organisation för att skapa en ny samarbetskultur inom livsmedelspolitiken. Resurserna finns redan på plats i ministerierna, de behöver bara utnyttjas effektivare i fortsättningen. Framför allt behövs det bättre samordning, informationsgång, gemensamt uppställda och godkända mål och en systematisk förvaltning av anslagen. I dagens läge är utvecklingsinsatserna uppsplittade i små spridda bitar och deras effektivitet och genomslag kan ifrågasättas. För beslut om de finansiella behoven behövs det en samlad syn på sambandet mellan orsak och ver-

kan med avseende på utvecklingen av livsmedelspolitiken. I framtiden är ambitionen att kunna greppa större helheter för att de livsmedelsrelaterade policyerna ska verka i samma riktning och gemensamma mål uppnås. Det gäller också forskning och utveckling inom större projekt på området.

Slutsatser

Redogörelsen ställer som mål att de inhemska livsmedlen ska vara goda, färska, hälsosamma och producerade på ett hållbart sätt. Det är grunden för den finländska matens konkurrenskraft. Det är en bra utgångspunkt anser utskottet och menar att den nationella livsmedelsstrategin bör ses som en process snarare än en engångsutredning.

Livsmedelspolitiken bör särskilt ta fasta på att göra ursprungsbeteckningarna på livsmedel tydligare. Till den finländska livsmedelskedjans styrkor hör en god kontroll över kvalitetskedjan, produkt- och produktionskompetens och konsumenternas starka förtroende för kedjan. De här styrkorna måste tas till vara genom bättre samarbete i hela sektorn. En stark framtoning på hemmamarknaden ger möjligheter att utveckla exporten.

Som utskottet ser det är det största problemet att det saknas kontroll över de stora frågorna i finländsk livsmedelspolitik. Det finns ingen tydlig fördelning av ansvaret för livsmedelspolitiken på olika nivåer och inom olika sektorer och mellan myndigheter och aktörer. Det behövs större samarbete och tydliga och rättvisa spelregler, inte minst för att lyfta fram ekologiska och närodlade livsmedel, småproducenterna och deras roll, men också för att förbättra informationen till konsumenterna. I dagsläget är upphandlingspolitiken inom detaljhandeln och på storköken det största problemet för konsumtionen av närproducerade livsmedel.

Livsmedelssystemet är i hög grad offentligt styrt, till exempel genom författningar och finansiering från flera olika förvaltningsområden. För tillfället har sex olika ministerier hand om styrningen av systemets olika delar och det bety-

der att mål och metoder kan stå i strid med varandra. Det är nödvändigt att förbättra samordningen och samarbetet mellan ministerierna. Enligt redogörelsen har jord- och skogsbruksministeriet i samråd med andra ministerier ansvar för att samordna livsmedelssektorn inom statsförvaltningen.

Jord- och skogsbruksministeriet måste ytterligare utvidga sin kompetens till hela sektorn, också livsmedelsindustrin och handeln. Det behövs bättre samordning, informationsgång, gemensamt uppställda och godtagna mål och en samlad förvaltning av anslagen. I framtiden är ambitionen att kunna greppa större helheter för att de livsmedelsrelaterade policyerna ska verka i samma riktning och för att gemensamma mål ska nås. Beslutsfattandet i livsmedelsfrågor måste på det hela taget integreras bättre i olika områden av samhällspolitiken.

Utskottets förslag till beslut

Riksdagen

med anledning av redogörelsen godkänner riksdagen följande ställningstaganden, där riksdagen förutsätter att

1. Regeringen ser till att primärproduktionens lönsamhet och primärproducenternas villkor på marknaden förbättras vilket säkertställer inhemsk livsmedelsproduktion och att åkermarken i Finland fortsatt används för produktion.

2. Regeringen ser till att ta fram spårbarhetssystem för livsmedel för att livsmedelsråvarors ursprung och framställningssätt alltid ska kunna påvisas vid saluföringen av produkter.

3. Regeringen främjar användningen av närproducerade och ekologiskt producerade livsmedel i offentlig måltidsservice genom att möjliggöra bland annat färskhet, tillsatsfrihet och korta transportavstånd som entydiga kvalitetskriterier vid offentlig upphandling.

4. Regeringen förbättrar försörjningsberedskapen och skapar större klarhet i förvaltningen av livsmedelspolitiken och främjar samordning mellan olika förvaltningsområden.

Helsingfors den 21 januari 2011

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jari Leppä /cent
vordf. Pertti Hemmilä /saml
medl. Lasse Hautala /cent
Hannu Hoskonen /cent
Anne Kalmari /cent
Johanna Karimäki /gröna
Lauri Kähkönen /sd
Esa Lahtela /sd
Mats Nylund /sv

Pentti Oinonen /saf
Klaus Pentti /cent
Petri Pihlajaniemi /saml
Erkki Pulliainen /gröna
Kari Rajamäki /sd
Arto Satonen /saml
Katja Taimela /sd
Pekka Vilkuna /cent.

Sekreterare var

utskottsråd Jaakko Autio.